Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δεύτερο τμήμα)

της 15ης Δεκεμβρίου 2016*

«Προδικαστική παραπομπή — Ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων — Δικαιώματα των εργαζομένων — Ίση μεταχείριση — Κοινωνικά πλεονεκτήματα — Οικονομικό βοήθημα για ανώτατες σπουδές — Προϋπόθεση υπάρξεως δεσμού γονέα-τέκνου — Έννοια του "τέκνου" — Τέκνο του συζύγου ή του καταχωρισμένου συντρόφου — Συμβολή στη συντήρηση του εν λόγω τέκνου»

Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-401/15 έως C-403/15,

με αντικείμενο τρεις αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, οι οποίες υποβλήθηκαν από το Cour administrative (διοικητικό δικαστήριο, Λουξεμβούργο), με αποφάσεις της 22ας Ιουλίου 2015, οι οποίες περιήλθαν στο Δικαστήριο στις 24 Ιουλίου 2015, στο πλαίσιο των δικών

Noémie Depesme (C-401/15),

Saïd Kerrou (C-401/15),

Adrien Kauffmann (C-402/15),

Maxime Lefort (C-403/15)

κατά

Ministre de l'Enseignement supérieur et de la Recherche,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα),

συγκείμενο από τους M. Ilešič, πρόεδρο τμήματος, A. Prechal, A. Rosas (εισηγητή), C. Toader και E. Jarašiūnas, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Wathelet

γραμματέας: A. Calot Escobar

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— η N. Depesme και ο S. Kerrou, εκπροσωπούμενοι από τον P. Peuvrel, avocat,

— ο A. Kauffmann, εκπροσωπούμενος από τον S. Jacquet, avocat,

— ο M. Lefort, εκπροσωπούμενος από τον S. Coï, avocat,

* * Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

— η Λουξεμβουργιανή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την D. Holderer, επικουρούμενη από τον P. Kinsch, avocat,

— η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους D. Martin και M. Kellerbauer,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 9ης Ιουνίου 2016,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Οι αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως αφορούν την ερμηνεία του άρθρου 45 ΣΛΕΕ και του άρθρου 7, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΕ) 492/2011 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 2011, που αφορά την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων στο εσωτερικό της Ένωσης (ΕΕ 2011, L 141, σ. 1).

2 Οι αιτήσεις αυτές υποβλήθηκαν στο πλαίσιο τριών ένδικων διαφορών μεταξύ, αντιστοίχως, των Noémie Depesme και Saïd Kerrou, του Adrien Kauffmann και του Maxime Lefort, αφενός, και του ministre de l'Enseignement supérieur et de la Recherche (Υπουργού Ανωτάτης Εκπαιδεύσεως και Έρευνας, στο εξής: υπουργός), αφετέρου, λόγω της αρνήσεως του τελευταίου να χορηγήσει, για το ακαδημαϊκό έτος 2013/2014, το κρατικό οικονομικό βοήθημα για ανώτατες σπουδές στην N. Depesme, καθώς και στους A. Kauffmann και M. Lefort.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

3 Κατά το άρθρο 7 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1968, περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 33):

«1. Ο εργαζόμενος υπήκοος ενός κράτους μέλους δεν δύναται στην επικράτεια των άλλων κρατών μελών να έχει, λόγω της ιθαγενείας του, διαφορετική μεταχείριση από τους ημεδαπούς εργαζομένους, ως προς τους όρους απασχολήσεως και εργασίας, ιδίως όσον αφορά την αμοιβή, την απόλυση, την επαγγελματική επανένταξη ή την επαναπασχόληση αν έχει καταστεί άνεργος.

2. Απολαύει των ιδίων κοινωνικών και φορολογικών πλεονεκτημάτων με τους ημεδαπούς εργαζομένους.

[…]»

4 Το άρθρο 10 του κανονισμού 1612/68 προέβλεπε τα εξής:

«1. Ανεξαρτήτως της ιθαγενείας των, έχουν δικαίωμα εγκαταστάσεως μετά του εργαζομένου υπηκόου ενός κράτους μέλους που απασχολείται στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους τα εξής πρόσωπα:

α) έκαστος των συζύγων και οι κατιόντες τους οι οποίοι έχουν ηλικία κάτω των 21 ετών ή συντηρούνται απ' αυτόν·

[…]».

5 Το άρθρο 10 του κανονισμού 1612/68 καταργήθηκε με την οδηγία 2004/38/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών, για την τροποποίηση του κανονισμού 1612/68 και την κατάργηση των οδηγιών 64/221/ΕΟΚ, 68/360/ΕΟΚ, 72/194/ΕΟΚ, 73/148/ΕΟΚ, 75/34/ΕΟΚ, 75/35/ΕΟΚ, 90/364/ΕΟΚ, 90/365/ΕΟΚ και 93/96/ΕΟΚ (ΕΕ 2004, L 158, σ. 77, και διορθωτικό ΕΕ 2004, L 229, σ. 35).

6 Οι αιτιολογικές σκέψεις 3 και 5 της οδηγίας 2004/38 ορίζουν τα εξής:

«(3) Ιθαγένεια της Ένωσης θα πρέπει να είναι το θεμελιώδες καθεστώς των υπηκόων των κρατών μελών όταν ασκούν το δικαίωμά τους της ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής. Ωστόσο, είναι αναγκαίο να κωδικοποιηθούν και να επανεξετασθούν οι ισχύουσες κοινοτικές πράξεις που διέπουν χωριστά τους μισθωτούς, τους μη μισθωτούς, καθώς και τους φοιτητές και άλλα πρόσωπα άνευ επαγγέλματος, προκειμένου να απλοποιηθεί και να ενισχυθεί το δικαίωμα της ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής όλων των πολιτών της Ένωσης.

[…]

(5) Το δικαίωμα όλων των πολιτών της Ένωσης να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών, προκειμένου να ασκείται υπό αντικειμενικές συνθήκες ελευθερίας και αξιοπρέπειας, θα πρέπει να παρέχεται και στα μέλη της οικογένειάς τους, ανεξαρτήτως της ιθαγένειάς τους. Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, ο ορισμός του "μέλους της οικογένειας" θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει τον καταχωρισμένο σύντροφο εάν η νομοθεσία του κράτους μέλους υποδοχής, αναγνωρίζει τη σχέση καταχωρισμένης συμβίωσης ως ισοδύναμη προς τον γάμο.»

7 Το άρθρο 2 της εν λόγω οδηγίας προβλέπει τα εξής:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, νοούνται ως:

[…]

2) "Μέλος της οικογένειας":

α) ο (η) σύζυγος·

β) ο (η) σύντροφος με τον (την) οποίο(α) ο πολίτης της Ένωσης έχει σχέση καταχωρισμένης συμβίωσης, βάσει της νομοθεσίας κράτους μέλους, εφόσον η νομοθεσία του κράτους μέλους υποδοχής αναγνωρίζει τη σχέση καταχωρισμένης συμβίωσης ως ισοδύναμη προς τον γάμο, και σύμφωνα με τους όρους που προβλέπονται στην οικεία νομοθεσία του κράτους μέλους υποδοχής,

γ) οι απευθείας κατιόντες οι οποίοι είναι κάτω της ηλικίας των 21 ετών ή είναι συντηρούμενοι καθώς και εκείνοι του (της) συζύγου ή του (της) συντρόφου, όπως ορίζεται στο στοιχείο β΄·

[…]

[…]».

8 Ο κανονισμός 1612/68 καταργήθηκε και αντικαταστάθηκε, από 16ης Ιουνίου 2011, με τον κανονισμό 492/2011. Το άρθρο 7 του κανονισμού 492/2011 επαναλαμβάνει το γράμμα του άρθρου 7 του κανονισμού 1612/68.

9 Η αιτιολογική σκέψη 1 της οδηγίας 2014/54/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Απριλίου 2014, περί μέτρων που διευκολύνουν την άσκηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων στο πλαίσιο της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων (ΕΕ 2014, L 128, σ. 8), ορίζει τα εξής:

«Η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων αποτελεί θεμελιώδη ελευθερία των πολιτών της Ένωσης και πυλώνα της εσωτερικής αγοράς στην Ένωση, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 45 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η εφαρμογή της αναπτύσσεται περαιτέρω από το δίκαιο της Ένωσης με στόχο την εξασφάλιση της πλήρους άσκησης των δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται στους πολίτες της Ένωσης και στα μέλη της οικογένειάς τους. Η φράση "μέλη της οικογένειάς τους" θα πρέπει να νοείται κατά το άρθρο 2, σημείο 2, της οδηγίας [2004/38/ΕΚ], το οποίο εφαρμόζεται και στα μέλη της οικογένειας των μεθοριακών εργαζομένων.»

10 Το άρθρο 1 της οδηγίας αυτής προβλέπει τα εξής:

«Η παρούσα οδηγία θεσπίζει διατάξεις που διευκολύνουν την ενιαία εφαρμογή και την πραγμάτωση των δικαιωμάτων που απορρέουν από το άρθρο 45 ΣΛΕΕ και από τα άρθρα 1 έως 10 του κανονισμού [492/2011]. Η παρούσα οδηγία ισχύει έναντι των πολιτών της Ένωσης που ασκούν τα ανωτέρω δικαιώματα και των μελών των οικογενειών τους ("εργαζόμενοι της Ένωσης και μέλη των οικογενειών τους").»

11 Το άρθρο 2 της εν λόγω οδηγίας προβλέπει τα εξής:

«1. Η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται επί των ακολούθων θεμάτων, όπως αναφέρονται στα άρθρα 1 έως 10 του κανονισμού [492/2011], στον τομέα της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων:

[…]

γ) πρόσβαση στις κοινωνικές παροχές και τα φορολογικά πλεονεκτήματα·

[…]

2. Το πεδίο εφαρμογής [της παρούσας οδηγίας] ταυτίζεται με το πεδίο εφαρμογής του κανονισμού [492/2011].»

Το λουξεμβουργιανό δίκαιο

12 Το κρατικό οικονομικό βοήθημα για ανώτατες σπουδές διεπόταν, κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών των υποθέσεων των κύριων δικών, από τον νόμο της 22ας Ιουνίου 2000 περί κρατικού οικονομικού βοηθήματος για ανώτατες σπουδές (*Mémorial* A 2000, σ. 1106), όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο της 19ης Ιουλίου 2013 (*Mémorial* A 2013, σ. 3214) (στο εξής: τροποποιημένος νόμος της 22ας Ιουνίου 2000).

13 Ο νόμος της 19ης Ιουλίου 2013, ο οποίος εκδόθηκε κατόπιν της αποφάσεως της 20ής Ιουνίου 2013, Giersch κ.λπ. (C-20/12, EU:C:2013:411), και δυνάμει του οποίου επήλθαν τροποποιήσεις στον νόμο της 22ας Ιουνίου 2000 οι οποίες αφορούσαν μόνον το ακαδημαϊκό έτος 2013/2014, προσέθεσε το άρθρο 2bis στον εν λόγω νόμο.

14 Το άρθρο 2bis του τροποποιημένου νόμου της 22ας Ιουνίου 2000 προέβλεπε τα εξής:

«Σπουδαστής μη διαμένων στο Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου δύναται επίσης να λάβει το οικονομικό βοήθημα για ανώτατες σπουδές, υπό την προϋπόθεση ότι είναι τέκνο μισθωτού ή μη μισθωτού εργαζομένου Λουξεμβούργιου υπηκόου ή πολίτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή άλλου κράτους

μέρους της Συμφωνίας για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο [της 2ας Μαΐου 1992 (ΕΕ 1992, L 1, σ. 3)] ή της Ελβετικής Συνομοσπονδίας, που απασχολείται ή ασκεί τη δραστηριότητά του στο Λουξεμβούργο και ο οποίος είχε απασχοληθεί ή ασκήσει τη δραστηριότητά του στο Λουξεμβούργο αδιαλείπτως επί τουλάχιστον πέντε έτη στο χρονικό σημείο υποβολής από τον σπουδαστή της αιτήσεως για το οικονομικό βοήθημα για ανώτατες σπουδές. Η απασχόληση στο Λουξεμβούργο πρέπει να είναι ίση τουλάχιστον με το ήμισυ της κανονικής διάρκειας εργασίας που ισχύει στην επιχείρηση δυνάμει του νόμου ή της τυχόν εν ισχύι συλλογικής συμβάσεως εργασίας. Ο μη μισθωτός εργαζόμενος πρέπει να είναι υποχρεωτικά και συνεχώς ασφαλισμένος στο Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου δυνάμει του άρθρου 1, σημείο 4 του Code de la sécurité sociale [κώδικα κοινωνικής ασφαλίσεως] κατά τη διάρκεια των πέντε ετών πριν από την αίτηση για το οικονομικό βοήθημα για ανώτατες σπουδές.»

15 Ο τροποποιημένος νόμος της 22ας Ιουνίου 2000 καταργήθηκε με τον νόμο της 24ης Ιουλίου 2014 περί κρατικού οικονομικού βοηθήματος για ανώτατες σπουδές (*Mémorial* A 2014, σ. 2188).

16 Το άρθρο 3 του εν λόγω νόμου προβλέπει τα εξής:

«Δικαιούχοι του κρατικού οικονομικού βοηθήματος για ανώτατες σπουδές είναι οι σπουδαστές και μαθητές που ορίζονται στο άρθρο 2, αποκαλούμενοι στο εξής με τον όρο “σπουδαστής”, οι οποίοι πληρούν μια από τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

[…]

(5) για τους σπουδαστές που είναι κάτοικοι του Μεγάλου Δουκάτου του Λουξεμβούργου:

[…]

b) είναι τέκνα εργαζομένου Λουξεμβούργιου υπηκόου ή πολίτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή άλλου κράτους μέρους της Συμφωνίας για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο ή της Ελβετικής Συνομοσπονδίας, που απασχολείται ή ασκεί τη δραστηριότητά του στο Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου στο χρονικό σημείο υποβολής από τον σπουδαστή της αιτήσεως για το οικονομικό βοήθημα για ανώτατες σπουδές, υπό την προϋπόθεση ότι ο εν λόγω εργαζόμενος συνεχίζει να συμβάλλει στη συντήρηση του σπουδαστή και είχε απασχοληθεί ή ασκήσει τη δραστηριότητά του στο Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου επί τουλάχιστον πέντε έτη στο χρονικό σημείο υποβολής από τον σπουδαστή της αιτήσεως για το οικονομικό βοήθημα για ανώτατες σπουδές εντός περιόδου αναφοράς επτά ετών που υπολογίζεται αναδρομικώς από την ημερομηνία υποβολής της αιτήσεως για τη χορήγηση οικονομικού βοηθήματος για ανώτατες σπουδές ή, κατά παρέκκλιση, υπό την προϋπόθεση ότι το πρόσωπο που διατηρεί το καθεστώς εργαζομένου πληρούσε το προαναφερόμενο κριτήριο της πενταετούς απασχολήσεως κατά τα επτά έτη αναφοράς όταν έπαυσε τη δραστηριότητά του.

[…]»

Οι διαφορές των κύριων δικών και το προδικαστικό ερώτημα

17 Οι διαφορές των κύριων δικών αφορούν τις προβλεπόμενες στον τροποποιημένο νόμο της 22ας Ιουνίου 2000 προϋποθέσεις χορηγήσεως οικονομικών βοηθημάτων τα οποία καταβλήθηκαν από το Λουξεμβουργιανό Δημόσιο για το ακαδημαϊκό έτος 2013/2014 σε σπουδαστές οι οποίοι δεν διαμένουν στο Λουξεμβούργο, προκειμένου να παρακολουθήσουν πρόγραμμα ανώτατων σπουδών.

18 Σύμφωνα με τον ως άνω νόμο, τα εν λόγω οικονομικά βοηθήματα χορηγούνται στους σπουδαστές που δεν διαμένουν στο Λουξεμβούργο υπό την προϋπόθεση, αφενός, ο δικαιούχος τους να είναι τέκνο μισθωτού ή μη μισθωτού, ο οποίος είναι υπήκοος Λουξεμβούργου ή πολίτης της Ένωσης, και, αφετέρου, ο εν λόγω εργαζόμενος να είχε απασχοληθεί ή ασκήσει τη δραστηριότητά του στο Λουξεμβούργο αδιαλείπτως επί τουλάχιστον πέντε έτη κατά τον χρόνο υποβολής της αιτήσεως.

19 Δεν αμφισβητείται ότι η N. Depesme και ο A. Kauffmann, Γάλλοι υπήκοοι οι οποίοι διαμένουν στη Γαλλία, και ο M. Lefort, Βέλγος υπήκοος ο οποίος διαμένει στο Βέλγιο, ζήτησαν από τις αρχές του Λουξεμβούργου, για το ακαδημαϊκό έτος 2013/2014, τη χορήγηση κρατικού οικονομικού βοηθήματος για ανώτατες σπουδές στη Γαλλία, οι δύο πρώτοι, και στο Βέλγιο, ο τρίτος.

20 Με τις από 26 Σεπτεμβρίου, 17 Οκτωβρίου και 12 Νοεμβρίου 2013 επιστολές, αντιστοίχως, ο υπουργός απέρριψε τις αιτήσεις των N. Depesme, A. Kauffmann και M. Lefort, με την αιτιολογία ότι δεν πληρούσαν τις προϋποθέσεις του τροποποιημένου νόμου της 22ας Ιουνίου 2000.

21 Από τις τρεις αποφάσεις περί παραπομπής προκύπτει ότι καθένας εκ των ως άνω σπουδαστών κατέθεσε αίτηση χορηγήσεως οικονομικού βοηθήματος επικαλούμενος, συναφώς, αποκλειστικώς την ιδιότητα του πατριού του ως μισθωτού στο Λουξεμβούργο. Ο υπουργός έκρινε ότι η N. Depesme, καθώς και οι A. Kauffmann και M. Lefort, δεν μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως «τέκνα» μεθοριακού εργαζομένου, σύμφωνα με την προβλεπόμενη στο άρθρο 2bis του τροποποιημένου νόμου της 22ας Ιουνίου 2000 προϋπόθεση, δεδομένου ότι μόνον οι πατριοί τους εργάζονταν στο Λουξεμβούργο.

22 Στις 20 Δεκεμβρίου 2013, η N. Depesme άσκησε προσφυγή ενώπιον του tribunal administratif de Luxembourg (διοικητικού πρωτοδικείου του Λουξεμβούργου) ζητώντας την ακύρωση της απορριπτικής αποφάσεως του υπουργού που την αφορούσε. Ο πατριός της, S. Kerrou, επικαλούμενος την ιδιότητά του ως μισθωτού στο Λουξεμβούργο και ισχυριζόμενος ότι συντηρεί την N. Depesme, παρενέβη εκουσίως στη δίκη επί της προσφυγής που αυτή άσκησε.

23 Στις 29 Ιανουαρίου και στις 25 Απριλίου 2014, αντιστοίχως, ο M. Lefort και ο A. Kauffmann άσκησαν παρόμοιες προσφυγές ενώπιον του ίδιου δικαστηρίου κατά των απορριπτικών αποφάσεων που τους αφορούσαν.

24 Με αποφάσεις της 5ης Ιανουαρίου 2015, το tribunal administratif de Luxembourg (διοικητικό πρωτοδικείο του Λουξεμβούργου) έκρινε τις προσφυγές των N. Depesme και S. Kerrou, καθώς και των A. Kauffmann και M. Lefort παραδεκτές, αλλά αβάσιμες.

25 Η N. Depesme και ο S. Kerrou, καθώς και οι A. Kauffmann και M. Lefort άσκησαν έφεση κατά των εν λόγω αποφάσεων ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου.

26 Η N. Depesme και ο S. Kerrou προβάλλουν, μεταξύ άλλων, ότι ο S. Kerrou, μεθοριακός εργαζόμενος στο Λουξεμβούργο από δεκατετραετίας, νυμφεύθηκε, στις 24 Μαΐου 2006, τη μητέρα της N. Depesme και ότι, έκτοτε, οι τρεις τους αποτελούν οικογένεια. Υποστηρίζουν δε ότι ο S. Kerrou συμβάλλει στη συντήρηση του τέκνου της συζύγου του, συμπεριλαμβανομένων των ανωτάτων της σπουδών, και ότι, πριν την έναρξη των ανωτάτων σπουδών της προγονής του, είχε λάβει για αυτήν οικογενειακά επιδόματα από το Λουξεμβούργο.

27 Ο A. Kauffmann υποστηρίζει ότι οι γονείς του τελούν εν διαστάσει από το 2003 και ότι έλαβαν διαζύγιο στις 20 Ιουνίου 2005, η δε αποκλειστική άσκηση της επιμέλειας των τέκνων του ζεύγους ανατέθηκε στη μητέρα. Επισημαίνει ότι η μητέρα του παντρεύτηκε, στις 10 Μαρτίου 2007, τον P. Kiefer, μεθοριακό εργαζόμενο στο Λουξεμβούργο, με τον οποίον ο A. Kauffmann έκτοτε συμβιώνει. Ο A. Kauffmann υποστηρίζει ότι ο P. Kiefer καλύπτει τη διαβίωση και την εκπαίδευση του ιδίου και ότι έχει λάβει για αυτόν οικογενειακά επιδόματα από το Λουξεμβούργο.

28 Ο M. Lefort υποστηρίζει ότι ο πατέρας του έχει αποβιώσει, ότι η μητέρα του παντρεύτηκε εκ νέου με τον P. Terwoigne, μεθοριακό εργαζόμενο στο Λουξεμβούργο από πενταετίας και πλέον, και ότι, από τον χρόνο τελέσεως του ως άνω γάμου, ζει με τη μητέρα του και τον πατριό του στην ίδια εστία. Ο M. Lefort υποστηρίζει ότι ο P. Terwoigne μετέχει στα οικογενειακά έξοδα και επίσης συμβάλλει στα έξοδα των ανωτάτων σπουδών του M. Lefort.

29 Το Λουξεμβουργιανό Δημόσιο ζητεί την επικύρωση των αποφάσεων του tribunal administratif de Luxembourg (διοικητικού πρωτοδικείου του Λουξεμβούργου) της 5ης Ιανουαρίου 2015 και υποστηρίζει ότι τόσο η N. Depesme όσο και οι A. Kauffmann και M. Lefort δεν είναι τέκνα των πατριών τους υπό τη νομική έννοια του όρου.

30 Το Cour administrative (διοικητικό δικαστήριο, Λουξεμβούργο) υπογραμμίζει ότι η προϋπόθεση περί σχέσεως γονέα και τέκνου, η οποία προβλέπεται στο άρθρο 2bis του τροποποιημένου νόμου της 22ας Ιουνίου 2000, εισήχθη προκειμένου να ληφθεί υπόψη η απόφαση της 20ής Ιουνίου 2013, Giersch κ.λπ. (C-20/12, EU:C:2013:411).

31 Κατά το αιτούν δικαστήριο, η επίλυση των τριών διαφορών που εκκρεμούν ενώπιόν του εξαρτάται από την ερμηνεία του όρου «τέκνο» μεθοριακού εργαζομένου, υπό την έννοια του άρθρου 2bis του τροποποιημένου νόμου της 22ας Ιουνίου 2000, λαμβανομένης υπόψη της ως άνω αποφάσεως, καθώς και της αρχής της απαγορεύσεως των διακρίσεων που κατοχυρώνεται στο άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 492/2011. Έτσι, εκθέτει ότι «το κριτήριο το οποίο προτάσσει [η απόφαση αυτή] είναι εκείνο του πραγματικού βαθμού συνδέσεως σπουδαστή κατοίκου αλλοδαπής –και ζητούμενου οικονομικού βοηθήματος για ανώτατες σπουδές– με την κοινωνία και την αγορά εργασίας του Λουξεμβούργου». Στην περίπτωση που αυτός ο σύνδεσμος προκύπτει όχι απευθείας από τον σπουδαστή, λόγω του ότι δεν είναι μόνιμος κάτοικος, αλλά από τον μεθοριακό εργαζόμενο αναφοράς, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται ως προς το πώς πρέπει να εκληφθεί, είτε από αυστηρώς νομικής είτε από οικονομικής απόψεως, η σχέση μεταξύ του σπουδαστή ο οποίος ζητεί τη χορήγηση κρατικού βοηθήματος για ανώτατες σπουδές και του μεθοριακού εργαζομένου. Κατά το αιτούν δικαστήριο, είναι κατ' αρχήν νοητές οι δύο ακόλουθες περιπτώσεις. Στην περίπτωση που με τον όρο «τέκνο», υπό την έννοια του τροποποιημένου νόμου της 22ας Ιουνίου 2000, νοείται το συντηρούμενο τέκνο, τότε τίθεται το ζήτημα εάν έχει σημασία σε ποιο βαθμό ο μεθοριακός εργαζόμενος συντηρεί τον σπουδαστή. Το Cour administrative (διοικητικό δικαστήριο) διευκρινίζει ότι το ερώτημα αυτό αφορά τη σύγκριση του βαθμού στον οποίο συντηρεί τον σπουδαστή ο μεθοριακός εργαζόμενος και του βαθμού στον οποίο τον συντηρούν οι γονείς του ή ένας εκ των γονέων του. Τέλος, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν έχει σημασία πόσο στενός είναι ο σύνδεσμος του μεθοριακού εργαζομένου προς έναν εκ των γονέων του σπουδαστή.

32 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Cour administrative (διοικητικό δικαστήριο) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα, το οποίο είναι διατυπωμένο πανομοιότυπα στις υποθέσεις C-401/15 έως C-403/15, με μόνη διαφοροποίηση μία προσθήκη στην υπόθεση C-403/15, η οποία παρατίθεται εντός αγκυλών:

«Προκειμένου να τηρηθούν οι επιταγές περί απαγορεύσεως των δυσμενών διακρίσεων που απορρέουν από τις διατάξεις του άρθρου 7, παράγραφος 2, του [κανονισμού 492/2011] και του άρθρου 45, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ [υπόθεση C-403/15: "υπό το πρίσμα του άρθρου 33, παράγραφος 1, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε συνδυασμό, αναλόγως της περιπτώσεως, με το άρθρο του 7"], κατά την εκτίμηση του πραγματικού βαθμού συνδέσεως σπουδαστή κατοίκου αλλοδαπής –και αιτούντος οικονομικό βοήθημα για ανώτατες σπουδές– με την κοινωνία και την αγορά εργασίας του Λουξεμβούργου, κράτους μέλους στο οποίο μεθοριακός εργαζόμενος απασχολήθηκε ή άσκησε τη δραστηριότητά του υπό τις προϋποθέσεις του άρθρου 2bis του [τροποποιημένου νόμου της 22ας Ιουνίου 2000], το οποίο προστέθηκε σε ευθεία συμμόρφωση με την απόφαση του Δικαστηρίου της 20ής Ιουνίου 2013[, Giersch κ.λπ. (C-20/12, EU:C:2013:411)],

— πρέπει να θεωρηθεί ότι η προϋπόθεση ο εν λόγω σπουδαστής να είναι "τέκνο" του προαναφερθέντος μεθοριακού εργαζομένου έχει την έννοια ότι ο σπουδαστής πρέπει να είναι "σε ευθεία γραμμή και σε πρώτο βαθμό κατιών και ο δεσμός γονέα-τέκνου να προκύπτει από τον νόμο", διδομένης εμφάσεως στον νομικό δεσμό γονέα-τέκνου μεταξύ του σπουδαστή και του μεθοριακού εργαζομένου, ο οποίος δεσμός τεκμαίρεται ότι αποτελεί το βάθρο του προαναφερθέντος βαθμού συνδέσεως, ή

— πρέπει να δίδεται έμφαση στο γεγονός ότι ο μεθοριακός εργαζόμενος "εξακολουθεί να φροντίζει για τη συντήρηση του σπουδαστή", χωρίς να τον συνδέει κατ' ανάγκην νομικός δεσμός γονέα-τέκνου με τον σπουδαστή, ιδίως όταν διαπιστώνεται επαρκής δεσμός κοινού βίου ικανός να τον συνδέσει με έναν από τους γονείς του σπουδαστή με τον οποίο υπάρχει νομικός δεσμός γονέα-τέκνου;

Στη δεύτερη περίπτωση, πρέπει η –εξ ορισμού μη υποχρεωτική– συμβολή του μεθοριακού εργαζομένου στη συντήρηση του τέκνου να πληροί ορισμένα ουσιαστικά κριτήρια όταν δεν προέρχεται μόνο από αυτόν αλλά παρέχεται παράλληλα με τη συμβολή του ή των γονέων που συνδέονται με νομικό δεσμό γονέα-τέκνου με τον σπουδαστή και, ως εκ τούτου, έχουν κατ' αρχήν νομική υποχρέωση συντηρήσεώς του;»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

33 Με το ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί εάν το άρθρο 45 ΣΛΕΕ και το άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 492/2011 έχουν την έννοια ότι με τον όρο «τέκνο μεθοριακού εργαζομένου», το οποίο δύναται να απολαύει εμμέσως των κοινωνικών πλεονεκτημάτων του άρθρου 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 492/2011, όπως είναι η χρηματοδότηση σπουδών την οποία παρέχει κράτος μέλος στα παιδιά των εργαζομένων που ασκούν ή άσκησαν τη δραστηριότητά τους στο κράτος αυτό, νοείται μόνον το τέκνο το οποίο συνδέεται με τον εργαζόμενο αυτόν με δεσμό γονέα-τέκνου ή και το τέκνο του συζύγου ή του καταχωρισμένου συντρόφου του εν λόγω εργαζομένου. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται, κατ' ουσίαν, εάν ο βαθμός στον οποίον ο μεθοριακός εργαζόμενος συμβάλλει στη συντήρηση του εν λόγω τέκνου έχει σημασία για το δικαίωμα του τέκνου να λάβει οικονομικό βοήθημα για ανώτατες σπουδές, όπως το επίμαχο στις υποθέσεις των κύριων δικών.

34 Προκαταρκτικώς, επιβάλλεται να υπομνησθεί ότι, κατά το άρθρο 45, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ, η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων συνεπάγεται την κατάργηση κάθε διακρίσεως λόγω ιθαγένειας μεταξύ των εργαζομένων των κρατών μελών, όσον αφορά την απασχόληση, την αμοιβή και τους άλλους όρους εργασίας (απόφαση της 20ής Ιουνίου 2013, Giersch κ.λπ., C-20/12, EU:C:2013:411, σκέψη 34).

35 Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι το άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 1612/68, του οποίου το γράμμα επανέλαβε το άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 492/2011, αποτελεί ειδικότερη έκφραση, στον συγκεκριμένο τομέα της χορηγήσεως κοινωνικών πλεονεκτημάτων, του κανόνα της ίσης μεταχειρίσεως που καθιερώνει το άρθρο 45, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ και πρέπει να ερμηνεύεται κατά τον ίδιο τρόπο με τη διάταξη αυτή (βλ. αποφάσεις της 23ης Φεβρουαρίου 2006, Επιτροπή κατά Ισπανίας, C-205/04, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2006:137, σκέψη 15, της 11ης Σεπτεμβρίου 2007, Hendrix, C-287/05, EU:C:2007:494, σκέψη 53, καθώς και της 20ής Ιουνίου 2013, Giersch κ.λπ., C-20/12, EU:C:2013:411, σκέψη 35).

36 Κατά το άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 1612/68 και το άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 492/2011, ο εργαζόμενος που είναι υπήκοος κράτους μέλους απολαύει, στο έδαφος των λοιπών κρατών μελών, των ιδίων κοινωνικών και φορολογικών πλεονεκτημάτων με τους ημεδαπούς εργαζομένους.

37 Το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως κρίνει ότι το άρθρο 7, παράγραφος 2 του κανονισμού 1612/68 ευνοεί αδιακρίτως τόσο τους διακινούμενους εργαζομένους που διαμένουν σε κράτος μέλος υποδοχής όσο και τους μεθοριακούς εργαζομένους οι οποίοι, μολονότι ασκούν την έμμισθη δραστηριότητά τους στο τελευταίο αυτό κράτος μέλος, διαμένουν σε άλλο κράτος μέλος (βλ. αποφάσεις της 18ης Ιουλίου 2007, Geven, C-213/05, EU:C:2007:438, σκέψη 15, της 14ης Ιουνίου 2012, Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών, C-542/09, EU:C:2012:346, σκέψη 33, της 20ής Ιουνίου 2013, Giersch κ.λπ., C-20/12, EU:C:2013:411, σκέψη 37, καθώς και της 14ης Δεκεμβρίου 2016, Bragança Linares Verruga κ.λπ., C-238/15, EU:C:2016:949, σκέψη 39).

38 Επιπροσθέτως, κατά πάγια νομολογία, ενίσχυση που χορηγείται για τη διαβίωση και την εκπαίδευση με σκοπό την πραγματοποίηση πανεπιστημιακών σπουδών για την απόκτηση επαγγελματικών προσόντων αποτελεί κοινωνικό πλεονέκτημα υπό την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 1612/68 (αποφάσεις της 20ής Ιουνίου 2013, Giersch κ.λπ., C-20/12, EU:C:2013:411, σκέψη 38, και της 14ης Δεκεμβρίου 2016, Bragança Linares Verruga κ.λπ., C-238/15, EU:C:2016:949, σκέψη 40 καθώς και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

39 Το Δικαστήριο έχει κρίνει επίσης ότι η χρηματοδότηση σπουδών η οποία παρέχεται από κράτος μέλος προς τα τέκνα των εργαζομένων αποτελεί για τον διακινούμενο εργαζόμενο κοινωνικό πλεονέκτημα κατά την έννοια του εν λόγω άρθρου 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 1612/68 όταν ο οικείος εργαζόμενος εξακολουθεί να συντηρεί το τέκνο (απόφαση της 20ής Ιουνίου 2013, Giersch κ.λπ., C-20/12, EU:C:2013:411, σκέψη 39 καθώς και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

40 Εξάλλου, κατά τη νομολογία, τα μέλη της οικογένειας διακινούμενου εργαζομένου απολαύουν εμμέσως της ίσης μεταχειρίσεως που προβλέπει υπέρ του εν λόγω εργαζομένου το άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 1612/68. Εφόσον η χορήγηση χρηματοδοτήσεως για σπουδές σε τέκνο διακινούμενου εργαζομένου αποτελεί για τον εν λόγω εργαζόμενο κοινωνικό πλεονέκτημα, το ίδιο το τέκνο δύναται να επικαλεστεί τη διάταξη αυτή προκειμένου να λάβει την εν λόγω χρηματοδότηση, εάν αυτή, δυνάμει του εθνικού δικαίου, χορηγείται απευθείας στον σπουδαστή (απόφαση της 20ής Ιουνίου 2013, Giersch κ.λπ., C-20/12, EU:C:2013:411, σκέψη 40 καθώς και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

41 Στις υποθέσεις των κύριων δικών, το αιτούν δικαστήριο καλείται να κρίνει προσφυγές σπουδαστών που δεν διαμένουν στο Λουξεμβούργο, οι οποίες ασκήθηκαν κατόπιν της απορρίψεως από το εν λόγω κράτος μέλος των αιτήσεών τους περί χορηγήσεως κρατικού οικονομικού βοηθήματος για ανώτατες σπουδές. Οι εν λόγω σπουδαστές εκτιμούν ότι δύνανται να λάβουν το εν λόγω βοήθημα λόγω των οικογενειακών τους δεσμών με μεθοριακό εργαζόμενο ο οποίος, καίτοι δεν είναι πατέρας τους, παντρεύτηκε τη μητέρα τους μετά το διαζύγιο των γονέων τους ή, ειδικώς στην περίπτωση του M. Lefort, μετά τον θάνατο του πατέρα του.

42 Επομένως, πρέπει να εξετασθεί εάν ο όρος «τέκνο διακινούμενου εργαζομένου», υπό την έννοια με την οποία χρησιμοποιείται στη σχετική με το άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 1612/68 νομολογία του Δικαστηρίου, η οποία δύναται να εφαρμοστεί και σε σχέση με το άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 492/2011, και ιδίως υπό την έννοια με την οποία χρησιμοποιείται στην απόφαση της 20ής Ιουνίου 2013, Giersch κ.λπ. (C-20/12, EU:C:2013:411), συμπεριλαμβάνει τα τέκνα του συζύγου ή του αναγνωρισμένου από το εθνικό δίκαιο συντρόφου του εν λόγω εργαζομένου.

43 Συναφώς, πρέπει να επισημανθεί ότι το άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 1612/68, το οποίο καταργήθηκε με την οδηγία 2004/38, προέβλεπε ότι είχαν δικαίωμα εγκαταστάσεως από κοινού με τον εργαζόμενο ο οποίος ήταν υπήκοος κράτους μέλους και εργαζόταν σε άλλο κράτος μέλος, ανεξαρτήτως της ιθαγένειάς τους, ο σύζυγος του εργαζομένου αυτού και «οι κατιόντες τους οι οποίοι έχουν ηλικία κάτω των 21 ετών ή συντηρούνται απ' αυτόν».

44 Το Δικαστήριο ερμήνευσε τη διάταξη αυτή υπό την έννοια ότι ετύγχαναν του δικαιώματος εγκαταστάσεως από κοινού με τον ως άνω εργαζόμενο τόσο οι κατιόντες του όσο και οι κατιόντες του συζύγου του. Πράγματι, στενή ερμηνεία της ως άνω διατάξεως, υπό την έννοια ότι μόνο τα τέκνα τα οποία απέκτησαν από κοινού ο διακινούμενος εργαζόμενος και ο/η σύζυγός του μπορούν να απολαύουν του εν λόγω δικαιώματος θα αντέβαινε στον σκοπό της ενσωματώσεως των μελών της οικογένειας των διακινούμενων εργαζόμενων που επιδιωκόταν με τον κανονισμό 1612/68 (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 2002, Baumbast και R, C-413/99, EU:C:2002:493, σκέψη 57).

45 Επιπροσθέτως, το Δικαστήριο είχε ήδη την ευκαιρία να επισημάνει ότι τα μέλη της οικογένειας εργαζομένου τα οποία απολαύουν εμμέσως της ίσης μεταχειρίσεως η οποία αναγνωρίζεται στους διακινούμενους εργαζομένους δυνάμει του άρθρου 7 του κανονισμού 1612/68 ήταν τα μέλη της οικογένειας υπό την έννοια του άρθρου 10 του κανονισμού 1612/68 (βλ., υπ' αυτήν έννοια, απόφαση της 18ης Ιουνίου 1987, Lebon, 316/85, EU:C:1987:302, σκέψη 12).

46 Διαπιστώνεται ότι το άρθρο 10 του κανονισμού 1612/68 καταργήθηκε με την οδηγία 2004/38, διότι ο νομοθέτης της Ένωσης επιδίωξε να κωδικοποιήσει, σε ενιαίο νομοθέτημα, το δικαίωμα οικογενειακής επανενώσεως των μισθωτών και των μη μισθωτών, των σπουδαστών και των λοιπών ανέργων προσώπων, προκειμένου να το απλοποιήσει και να το ενισχύσει.

47 Στο πλαίσιο της μεταρρυθμίσεως αυτής, ο νομοθέτης επανέλαβε, στο άρθρο 2, σημείο 2, στοιχείο γ', της οδηγίας αυτής, την έννοια του «μέλους της οικογένειας», όπως ορίστηκε από το Δικαστήριο στο πλαίσιο του κανονισμού 1612/68, διευκρινίζοντας ότι αυτή νοείται ως περιλαμβάνουσα τους απευθείας κατιόντες του εν λόγω πολίτη οι οποίοι έχουν ηλικία κάτω των 21 ετών ή οι οποίοι συντηρούνται από αυτόν και «εκείν[ους] του (της) συζύγου ή του (της) συντρόφου» που έχει αναγνωρισθεί από το εθνικό δίκαιο.

48 Όπως επισήμανε και ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 43 των προτάσεών του, σε αυτό το νομολογιακό και νομοθετικό πλαίσιο, το οποίο εκτέθηκε στις σκέψεις 42 έως 47 της παρούσας αποφάσεως, εντάσσεται η απόφαση της 20ής Ιουνίου 2013, Giersch κ.λπ. (C-20/12, EU:C:2013:411), και ο όρος «τέκνο», ο οποίος χρησιμοποιείται σε αυτήν.

49 Επομένως, φαίνεται ότι ο όρος «τέκνο διακινούμενου εργαζομένου», υπό την έννοια με την οποία χρησιμοποιείται στη νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με το άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 1612/68, συμπεριλαμβάνει τα τέκνα του συζύγου ή του αναγνωρισμένου από το εθνικό δίκαιο συντρόφου του εν λόγω εργαζομένου.

50 Το επιχείρημα της Λουξεμβουργιανής Κυβερνήσεως, κατά το οποίο η οδηγία 2004/38 αφορά μόνον το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών και όχι το κατά το άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 492/2011 δικαίωμα των μεθοριακών εργαζομένων να απολαύουν των ίδιων κοινωνικών πλεονεκτημάτων με τους ημεδαπούς εργαζομένους, δεν είναι ικανό να κλονίσει αυτήν την ερμηνεία.

51 Πράγματι, από την εξέλιξη της νομοθεσίας της Ένωσης όπως αυτή εκτέθηκε στις σκέψεις 46 και 47 της παρούσας αποφάσεως, καθώς και από το γεγονός ότι το άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 492/2011 απλώς επανέλαβε αυτολεξεί το άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 1612/68, προκύπτει ότι τα μέλη της οικογένειας τα οποία δύνανται να απολαύουν εμμέσως της ίσης μεταχειρίσεως δυνάμει του κανονισμού 492/2011 είναι τα μέλη της οικογένειας υπό την έννοια της οδηγίας 2004/38. Από κανένα στοιχείο δεν προκύπτει ότι ο νομοθέτης της Ένωσης είχε ως σκοπό να θεσπίσει, όσον αφορά τα μέλη της οικογένειας, στεγανή διάκριση μεταξύ των πεδίων εφαρμογής της οδηγίας 2004/38 και του κανονισμού 492/2011 αντιστοίχως, κατά την οποία τα μέλη της οικογένειας πολίτη της Ένωσης υπό την έννοια της οδηγίας 2004/38 δεν είναι κατ' ανάγκην τα ίδια πρόσωπα με τα μέλη της οικογένειας του πολίτη αυτού όταν αυτός εκλαμβάνεται υπό την ιδιότητά του ως εργαζομένου.

52 Εξάλλου, το γεγονός ότι ο όρος «τέκνο μεθοριακού εργαζομένου», το οποίο δύναται να τυγχάνει εμμέσως της προστασίας της αρχής της ισότητας που κατοχυρώνεται στο άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 492/2011, πρέπει να ερμηνευθεί υπό το πρίσμα της έννοιας «μέλη της οικογένειας», όπως αυτή ορίστηκε από τη νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με τον κανονισμό 1612/68 και επαναλήφθηκε εν συνεχεία στο άρθρο 2 της οδηγίας 2004/38, ενισχύεται από την οδηγία 2014/54, της οποίας η προθεσμία μεταφοράς έληξε στις 21 Μαΐου 2016.

53 Πράγματι, από την αιτιολογική σκέψη 1 της οδηγίας 2014/54, κατά την οποία η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων «αναπτύσσεται περαιτέρω από το δίκαιο της Ένωσης με στόχο την εξασφάλιση της πλήρους άσκησης των δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται στους πολίτες της Ένωσης και στα μέλη της οικογένειάς τους», προκύπτει ότι η φράση «“μέλη της οικογένειάς τους” θα πρέπει να νοείται κατά το άρθρο 2, σημείο 2, της οδηγίας [2004/38], το οποίο εφαρμόζεται και στα μέλη της οικογένειας των μεθοριακών εργαζομένων».

54 Πάντως, κατά το άρθρο 2, σημείο 2, της οδηγίας 2014/54, το πεδίο εφαρμογής της ταυτίζεται με το πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 492/2011. Εξάλλου, το άρθρο 1 της οδηγίας 2014/54 ορίζει ότι σκοπός της είναι να διευκολύνει την ενιαία εφαρμογή και την πραγμάτωση των δικαιωμάτων που απορρέουν από το άρθρο 45 ΣΛΕΕ και από τα άρθρα 1 έως 10 του κανονισμού 492/2011.

55 Επομένως, καθόσον εμπίπτουν στον ορισμό του «μέλους της οικογένειας», υπό την έννοια του άρθρου 2, σημείο 2, στοιχείο γ′, της οδηγίας 2004/38, μεθοριακού εργαζομένου ο οποίος παρουσιάζει επαρκείς δεσμούς προς την κοινωνία του κράτους μέλους υποδοχής, φαίνεται ότι τα τέκνα του συζύγου ή του συντρόφου που έχει αναγνωρισθεί από το οικείο κράτος μέλος υποδοχής του εν λόγω μεθοριακού εργαζομένου μπορούν να εκληφθούν ως τέκνα του, ώστε να δύνανται να τύχουν του δικαιώματος λήψεως οικονομικού βοηθήματος για ανώτατες σπουδές, το οποίο θεωρείται κοινωνικό πλεονέκτημα υπό την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 492/2011.

56 Επίσης, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται, κατ’ ουσίαν, εάν ο βαθμός στον οποίον ο μεθοριακός εργαζόμενος συμβάλλει στη συντήρηση του τέκνου του συζύγου του επηρεάζει το δικαίωμα του εν λόγω τέκνου να λάβει οικονομικό βοήθημα για ανώτατες σπουδές, όπως το επίμαχο στις κύριες δίκες.

57 Συναφώς, προκύπτει από τη νομολογία που υπομνήσθηκε στη σκέψη 39 της παρούσας αποφάσεως ότι εφόσον ο διακινούμενος εργαζόμενος εξακολουθεί να συντηρεί το τέκνο, η χρηματοδότηση των σπουδών η οποία παρέχεται από κράτος μέλος στο τέκνο αυτό συνιστά για τον εργαζόμενο κοινωνικό πλεονέκτημα, υπό την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 1612/68. Επιπροσθέτως, πρέπει να επισημανθεί ότι το άρθρο 10 του κανονισμού 1612/68, το οποίο καταργήθηκε με την οδηγία 2004/38, προέβλεπε ότι διέθεταν το δικαίωμα εγκαταστάσεως από κοινού με τον εργαζόμενο ο οποίος είναι υπήκοος κράτους μέλους και εργάζεται στο έδαφος άλλου κράτους μέλους, ανεξαρτήτως της ιθαγένειάς του, «έκαστος των συζύγων και οι κατιόντες τους οι οποίοι έχουν ηλικία κάτω των 21 ετών ή συντηρούνται από αυτόν». Ο νομοθέτης της Ένωσης, με την οδηγία 2004/38, έκρινε επίσης ότι πρέπει να εκλαμβάνονται ως «μέλη της οικογένειας», υπό την έννοια του άρθρου 2, σημείο 2, στοιχείο γ′, της οικείας οδηγίας, «οι απευθείας κατιόντες οι οποίοι είναι κάτω της ηλικίας των 21 ετών ή είναι συντηρούμενοι, καθώς και εκείνοι του (της) συζύγου ή του (της) συντρόφου [που έχει αναγνωρισθεί]».

58 Το Δικαστήριο έκρινε ότι η ιδιότητα του συντηρούμενου μέλους της οικογένειας, υπό την έννοια του άρθρου 10 του κανονισμού 1612/68, δεν προϋπέθετε δικαίωμα διατροφής. Πράγματι, σε διαφορετική περίπτωση, η οικογενειακή επανένωση θα εξαρτιόταν από τις εθνικές νομοθεσίες, που ποικίλλουν στα διάφορα κράτη μέλη, κάτι που θα οδηγούσε σε ανομοιογενή εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης. Έτσι, το Δικαστήριο ερμήνευσε το άρθρο 10, παράγραφοι 1 και 2, του κανονισμού 1612/68 υπό την έννοια ότι η ιδιότητα του συντηρούμενου μέλους της οικογένειας προκύπτει από πραγματική κατάσταση. Πρόκειται για μέλος της οικογένειας του οποίου τη συντήρηση εξασφαλίζει ο εργαζόμενος, χωρίς να είναι αναγκαίο να προσδιοριστούν οι λόγοι της προσφυγής σε αυτή την οικονομική στήριξη ούτε να τεθεί το ερώτημα εάν ο ενδιαφερόμενος είναι σε θέση να καλύψει τις ανάγκες του μέσω της

ασκήσεως αμειβόμενης δραστηριότητας. Αυτήν την ερμηνεία επιτάσσει η αρχή κατά την οποία οι διατάξεις στις οποίες κατοχυρώνεται η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, η οποία συνιστά ένα από τα θεμέλια της Ένωσης, πρέπει να ερμηνεύονται διασταλτικώς (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, απόφαση της 18ης Ιουνίου 1987, Lebon, 316/85, EU:C:1987:302, σκέψεις 21 έως 23).

59 Όπως διαπίστωσε και ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 67 των προτάσεών του, η ερμηνεία αυτή έχει επίσης εφαρμογή όσον αφορά τη συμβολή μεθοριακού εργαζομένου στη συντήρηση των τέκνων του συζύγου του ή του αναγνωρισμένου του συντρόφου.

60 Επομένως, κρίνεται, εν προκειμένω, ότι η ιδιότητα του συντηρούμενου μέλους της οικογένειας προκύπτει από πραγματική κατάσταση η εκτίμηση της οποίας εναπόκειται στο κράτος μέλος και, εν ανάγκη, στον εθνικό δικαστή. Η ιδιότητα του μέλους της οικογένειας μεθοριακού εργαζομένου το οποίο συντηρείται από αυτόν είναι δυνατόν επίσης να προκύπτει, εφόσον αφορά την περίπτωση τέκνου του συζύγου ή του αναγνωρισμένου συντρόφου του εν λόγω εργαζομένου, από αντικειμενικά στοιχεία, όπως η ύπαρξη κοινής εστίας μεταξύ του εν λόγω εργαζομένου και του σπουδαστή, χωρίς να είναι αναγκαίο να προσδιοριστούν οι λόγοι της συμβολής του μεθοριακού εργαζομένου στη συντήρηση του σπουδαστή ή να αποτιμηθεί το ακριβές ύψος της.

61 Εντούτοις, η Λουξεμβουργιανή Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι δεν μπορεί να απαιτηθεί από την αρμόδια διοικητική υπηρεσία να διερευνά, σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, εάν και σε ποιον βαθμό ο μεθοριακός εργαζόμενος ο οποίος είναι πατριός ή μητριά του σπουδαστή που ζητεί τη χορήγηση του επίμαχου στις υποθέσεις των κύριων δικών οικονομικού βοηθήματος, συμβάλλει στη συντήρηση του εν λόγω σπουδαστή.

62 Όμως, αφενός διαπιστώνεται ότι ο νομοθέτης της Ένωσης θεωρεί ότι, εν πάση περιπτώσει, τεκμαίρεται ότι τα τέκνα συντηρούνται έως την ηλικία των 21 ετών, όπως προκύπτει ιδίως από το άρθρο 2, σημείο 2, στοιχείο γ', της οδηγίας 2004/38.

63 Αφετέρου, από τη δικογραφία προκύπτει ότι ο Λουξεμβουργιανός νομοθέτης υπέβαλε και ο ίδιος τη χορήγηση του κρατικού οικονομικού βοηθήματος για ανώτατες σπουδές, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 3 του νόμου της 24ης Ιουλίου 2014, ο οποίος εφαρμόζεται από το ακαδημαϊκό έτος 2014/2015, στην προϋπόθεση ο εργαζόμενος να «συνεχίζει να συμβάλλει στη συντήρηση του σπουδαστή». Επομένως, η Λουξεμβουργιανή Κυβέρνηση δεν μπορεί βασίμως να υποστηρίζει ότι η προϋπόθεση περί συμβολής στη συντήρηση του σπουδαστή δεν μπορεί να διερευνηθεί από τη διοίκηση.

64 Κατόπιν του συνόλου των ανωτέρω σκέψεων, στο υποβληθέν ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 45 ΣΛΕΕ και το άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 492/2011 έχουν την έννοια ότι με τον όρο «τέκνο μεθοριακού εργαζομένου», το οποίο δύναται να απολαύει εμμέσως των κοινωνικών πλεονεκτημάτων που προβλέπει η διάταξη αυτή, όπως είναι η χρηματοδότηση σπουδών την οποία παρέχει κράτος μέλος στα παιδιά των εργαζομένων που ασκούν ή άσκησαν τη δραστηριότητά τους στο κράτος αυτό, δεν νοείται μόνον το τέκνο το οποίο συνδέεται με τον εργαζόμενο αυτόν με δεσμό γονέα-τέκνου, αλλά επίσης το τέκνο του συζύγου ή του καταχωρισμένου συντρόφου του εν λόγω εργαζομένου, εφόσον ο εν λόγω εργαζόμενος συντηρεί το τέκνο αυτό. Η τελευταία ως άνω απαίτηση προκύπτει από πραγματική κατάσταση, την οποία εναπόκειται στη διοίκηση και, εν ανάγκη, στον εθνικό δικαστή να εκτιμήσει, χωρίς να χρειάζεται να προσδιοριστούν οι λόγοι αυτής της συμβολής ή να αποτιμηθεί το ακριβές ύψος της.

Επί των δικαστικών εξόδων

65 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους των κύριων δικών τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δεύτερο τμήμα) αποφαίνεται:

Το άρθρο 45 ΣΛΕΕ και το άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΕ) 492/2011 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 2011, που αφορά την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων στο εσωτερικό της Ένωσης, έχουν την έννοια ότι με τον όρο «τέκνο μεθοριακού εργαζομένου», το οποίο δύναται να απολαύει εμμέσως των κοινωνικών πλεονεκτημάτων που προβλέπει η διάταξη αυτή, όπως είναι η χρηματοδότηση σπουδών την οποία παρέχει κράτος μέλος στα παιδιά των εργαζομένων που ασκούν ή άσκησαν τη δραστηριότητά τους στο κράτος αυτό, δεν νοείται μόνον το τέκνο το οποίο συνδέεται με τον εργαζόμενο αυτόν με δεσμό γονέα-τέκνου, αλλά επίσης το τέκνο του συζύγου ή του καταχωρισμένου συντρόφου του εν λόγω εργαζομένου, εφόσον ο εν λόγω εργαζόμενος συντηρεί το τέκνο αυτό. Η τελευταία ως άνω απαίτηση προκύπτει από πραγματική κατάσταση, την οποία εναπόκειται στη διοίκηση και, εν ανάγκη, στον εθνικό δικαστή να εκτιμήσει, χωρίς να χρειάζεται να προσδιοριστούν οι λόγοι αυτής της συμβολής ή να αποτιμηθεί το ακριβές ύψος της.

(υπογραφές)